

ISMERTETŐ RÉSZ.

I. TUDÓSÍTÁS A NYELVTUDOMÁNYI BÍZOTTSÁG MŰKÖDÉSÉRŐL.

A Nyelvtudományi bizottságnak ez úttal 1863. előhava 3-kán tartott ülésének jegyzőkönyvéből közlünk egy indítványt és egy átírási javaslatot. Az indítványt Fogarasi János b. t. tevé; a bizottság elfogadá avval a határozattal, hogy előadatván azt az akad. nyelvtudományi osztályülésben, kéressék meg az akademia, hogy a titkári hivatal által tétesse közzé a hírlapokban, s a Nagy szótár borítékára is nyomattassa ki.

INDÍTVÁNY A MAGYAR NYELV SZÓTÁRA ÜGYÉBEN.

A magyar nyelv szótára első kötete 104 ívnyi tartalommal immár megjelent. Ebben foglaltatik előbeszéd is ezen szótár keletkezéséről, továbbá az akademiai utasításról és a szerzők vezérelveiről annak készítésében. Ezen előbeszédből láthatni, hogy az Akademia mindjárt eleinte az egész társaság közreműködésével oly nagy szótár készítését tűzte ki célul, melyben minden egyes szóról el vala mondandó, mit róla nyelvtudósnak tudnia lehet. Az 1840. s következő években megkezdett felolvasások és mutatóványokból az tünt elé, hogy miután az egyes dolgozók természet szerént saját nyelvészeti elveik vagy nézeteikből indulának ki, az így készitendett mű a legkülönneműbb sőt egymással ellentétben álló felfogások halmaza fogna lenni; mihez képest 1844-ben elhatározott, hogy a szótár készitése egyelőre csak az értelmezésre és még a nyelvtani és szóköti viszonyok előadására szorittassék s ezek egyöntetű kivitelével két tag bizassék meg. A megbízott szerkesztők vagyis inkább szerzők két évi munkálkodás után azt jelenték az Akademiának,

miszerint ők korlátolt megbízatásuknál tovább menendők, készek, ha az Akademia jóváhagyandja, munkálataikba mind a szófejtést, mind a nyelvtudomány akkori állásához képest a többé-kevésbbé rokon nyelvekkel hasonlítást is fölvenni; mely kibővítése a tervek, miután több rendbeli ekkép kidolgozott szócikk felolvasatott vala, közhelyeslést nyervén, az a nagy gyűlésnek is bejelentetett; a következő időkben pedig nem csak a szótári munkálatok éléhaladtáról évenként, hanem több ízben az iránt is küldött ki kebeléből az Akademia szakfériakat, hogy a dolgozatokat belső tartalmuk és minőségök tekintetében is vizsgálják meg, jelentést teendők. Mi mindenkör teljes méltatás kíséretében meg is történt. Maguk a szerzők időnként több cikket és értekezést közlöttek az ülésekben, melyek a jegyzőkönyvek tanúsága szerint általában helyeslést nyertek, sőt az évi munkálatok sorában jutalmakra érdemesítetttek.

Szerzők törekvése vala ezek szerént, munkálataikat az értelmzésen túl az egyes szók elemzésére, családosítására, s némely rokon nyelvekbeliekkal mind anyagi mind alaki tekintetben összehasonlítására is kiterjeszteni, s fölvevék dolgozataik közé, nem csak az élő és közdivatú szokat, hanem a régi nyelvemlékekből s tájbeszédekből kiszedegetett érdekes beszéd-részeket, sőt a magyar szók alkatrészeit, u. m. a gyököket, képzöket és ragokat is, szóval igyekezének, a mennyiben két embertől telik, az Akademia eredeti szándokát már most megközelíteni, egyedül a szorosan vett s köz életbe át nem ható műszók rekesztetvén ki, mi szintén akademiai utasítás következtében történt. Így fejeztetett be, a zavaros idők kivételével, mintegy tizenöt év múlva az egész munka, s 1861. év utóhónapjaiban nyomatni megkezdetvén az első kötet, — az egésznek mintegy ötöd része — a közönség kezében forog s a többi kötetek nyomatása is, hacsak a szerzőknél emberileg lehető akadályok nem jönnek közbe, szakadatlanul folytattatni fog.

Minthogy azonban ekkorig az egész tulajdonképen csak a két szerző munkája, kívánatos hogy az jövendőben az egész magyar nemzet közös nyelvkincsévé válják.

Ehez képest felszólítandó volna mind az Akademia kebelében, mind azon kívül a két magyar hazában minden, a kit nyelvünk ügye érdekel — s melyik magyar embert nem érdekelné az! — és a ki ezen kívül ily működésre magában hivatást érez, hogy ha akár pótoláskép, akár megigazítólág, akár a szerzőkével ellenkező nézet-

ből indulva bármely egyes szótári cikkekre vagy állításra észrevétele volna, azt tévovázás nélkül tegye írásba, s az ekkép cikkek szerint rendezett észrevételeit akár együtt akár időszakonként, de minden esetre a szótár nyomtatása bevégeztével, a nyelvtudományi bizottság jegyzőjéhez Hunfalvy Pálhoz küldje, hogy a beküldött észrevételek majdan egy pótlék-kötetben felhasználathassanak. A további kivitelre az Akademia a nyelvtudományi bizottságot ruházná fel olyképen, hogy a beküldött észrevételeket vizsgálja, illetőleg két-két tag által vizsgálta meg az iránt: vajjon azok nyelvi és tudományos tekintetben kellő alappal és érdekléssel bírnak-e? Ha valamely esetben a két vizsgáló különböző véleményt adna — még egy harmadik véleménye is megkívánandó, sőt ha a szótárkészítők nézetével egészen ellenkező észrevételek merülnének fel, ezek bizottsági ülésekben is megvitatandók lennének.

Minden egyes beküldő neve, elfogadott észrevétele után minden egyes cikknél a pótlékkötetben szintén kinyomatni rendeltetnék.

Pesten 1863. január 1-én.

Fogarasi János.

A Nyelvtudományi Közlemények olvasóji emlékeznek még a Közl. I. 136. lapján 3) alatt olvasható, s az *idegen nyelvekbeli hangok átírását* illető indítványára ugyancsak Fogarasi János b. tagnak. Arra nyujta be most Hunfalvy Pál b. t. egy átírási javaslatot, melyet a bizottsági ülés itt közzétenni határozott, hogy kiki annál könnyebben hozzá szólhasson.

A magyar nyelvészet az áltaji, árja és sémi nyelvek körében forogván, sokszor kénytelen ama nyelvek hangjait leírni; miben felfelakad, nem tudván mindenkor, milyen betűvel milyen hangot lehetne legalkalmasban kifejezni, s az egyszeri esetekben bajosan tarthatván meg a következetességet, ha mindenik író maga találgatja ki a hangoknak megfelelő jegyeket. Azért Fogarasi János az 1862. tél utóháva 8-kán tartott nyelvtudományi bizottság ülésében indítványozá, „hogy alkossunk a lehető helyesség és következetesség végett megállapított rendszert, melyet az idegen nyelvekbeli hangok átírásában mindnyájan szívesen fognánk alkalmazni,“ beadván egy úttal ilyen átírási javaslatot az arab, héber és szanszkrit különszerű hangokra nézve. Az indítványt igen korszerűnek találván a bizottság, egy ilyen általános javaslat kidolgozására az indítványozón kívül Ballagit, Budenzet és Hunfalvy Pált küldé ki. A

tárgyról már eddig is sokat gondolkodtak a kiküldöttek, s végre úgy látszik, jobb lesz egy már kész javaslathoz hozzá szólni, mint ilyen tanácskozás útján föltenni. Ilyen általános javaslat e következő :

JAVASLAT AZ IDEGEN NYELVEKBELI HANGOK LEÍRÁSÁRA.

Az idegen nyelvek hangjainak átírása soha sem lehet annyira tökéletes, hogy oly embert is teljesen oktasson, ki az illető nyelvekkel nem foglalkozik : de mégis megközelítheti a valóságot, hogy meg ne zavarja az olvasót s helytelenül ne útasítsa. Továbbá a hangok átírásában kettőtől kell ovakodnunk, először attól, hogy új hangjegyeket ne hozzunk be, mert az újak kitalálásában igen bajos meg egyezni ; tehát lehetőleg fogadjuk el azokat, melyek már valahol divatoznak, ha általuk és velük elérhetjük a czélt, az egyszerűséget, helyességet és következetességet. Ovakodjunk másodsor attól is, hogy az egyszerű hangokat sok jegyekkel ne akarjuk kifejezni ; mert valamikor ilyen hangokat az illető nyelv kettőztet, a sok jegyű írás nemcsak alkalmatlan, de tévesztő is.

Ezeket előrebossátván, Fogarasi javaslatának nyomán is következő átírási rendszert javaslok.

A magánhangzók leírásában megtartjuk a magyar és finn helyesírási rendszert, s a szanszkrit magánhangzók amaz átírását, melyet Bopp követ és Fogarasi is helyesnek javasol. De a mássalhangzók leírásában a *sziszegő* és *jésített*, azaz *j* hanggal nem annyira lágyított mint tetézett hangokra nézve, nem lehet a magyar írás rendszerét megtartani, mert az az egyszerű hangokat sok jeggyel írja le, s ebben is az *s*-re nézve az európai szokással ellenkezik ; mert az *y* olyan jésített hangoknál, melyek a magyar nyelvben nincsenek meg, a magyar olvasó szemét bántaná, s megtévesztené a nem-magyar nyelvtudóst. Azért legjobb az általános európai szokást a *sziszegő* és *jésített* hangokra nézve elfogadnunk ; a szanszkrit *hehesített* (*aspirata*) hangokat pedig bátran az alaphanghoz tett *h*-val fejezhetjük ki, mert azokat így is kell ejteni, p. o. a szanszkrit *kh* nem fűvő hang, mint a német *ch*, hanem hehesített *k*, melyben a *k* és *h* külön hallik ; ilyenek a *gh*, *th*, *dh*, *ph*, *bh* hangok is. Ha elfogadjuk a magyar és finn írás rendszerét a magánhangzókra nézve ; s ha a *sziszegő*, *jésített* és *hehesített* hangokat is az itt javasolt mód szerint akarjuk kiírni : az emberi nyelv hangjainak olyan sorát, lépcsőjét határozzuk meg, mely a magyar nyelvészet körét kielégíti,

s melynek kiírása egyszerű, következetes, az európai tudomány előtt nem idegen, tehát a külföldi olvasóra nézve ajánlatos, s mely, mert legkényelmesebb is, a magyar olvasóra és íróra nézve is csak ajánlatos lehet.

Magánhangzók.

A rövid magánhangzókat \ddot{z} -vel kell szaporítani, mely az áltaji alhangúakhoz tartozik s melyet az orosz írás ы -vel, a szinte európai szokás pedig a török-tatár szók átírásában y -nal szokott kifejezni. Ez \ddot{z} jegy nem csak kényelmes, hanem már szokott is a magyar nyelvészetben; s már azért is elfogadható, mert arra az y -t a magyarul író nem fogadhatná el. A finn és más nyelvek hosszú magánhangzóit azért nem lehet magyarosan leírni, mert a magyar \acute{a} , \acute{e} más hangúak, mint a finn hosszú a , e . A finn hosszú magánhangzókat finnesen írjuk, így: aa , $\ddot{a}\ddot{a}$, uu , $yy = \ddot{u}$, mert a finn $y = \ddot{u}$. A más nyelvekbeli hosszú magánhangzókat így írjuk: \hat{a} , \hat{e} , \hat{i} , \hat{o} , \hat{u} . Vége az ikermagánhangzókra nézve is megtartjuk a magyar szokást, így: aj , $\acute{a}j$, ej , $\acute{e}j$, oj , $\acute{o}j$, uj , $\acute{u}j$; s a finn szokást, mely megegyez az általános európai szokással, így: ai , ei stb.

A finn-magyar rövid magánhangzók tehát:

a	o	u	\ddot{i}
$\ddot{a} = e$	\ddot{o}	$\ddot{u} = y$	i
	$e = \acute{e}$	i	

Ezeknek megfelelnek a meglevő rövid szanszkrit magánhangzók is, melyek közt van ॠ és ॡ is, melyeket azonban bátran pusztá r és l -lel írhatunk ki.

A hosszú magánhangzók

magyarban: \acute{a} \acute{e} \acute{i} \acute{o} $\acute{ö}$ \acute{u} $\acute{ü}$,

finnben: aa $\ddot{a}\ddot{a}$ uu yy ; az ie uo és $y\ddot{o}$

a magyar \acute{e} \acute{o} és $\acute{ö}$ -nek felelnek meg;

szanszkritban: \hat{a} (\hat{e}) \hat{i} (\hat{o}) \hat{u} . S így írjuk le a sémi hosszú magánhangzókat is. A sémi ain-t és gain-t (ع és غ) a mássalhangzókhoz kell számítanunk.

Az iker-magánhangzók magyarban: aj $\acute{a}j$, ej $\acute{e}j$, oj $\acute{o}j$, $\acute{o}j$ $\acute{ö}j$, uj $\acute{u}j$, $\acute{u}j$ $\acute{ü}j$; — a finnben: ai $\acute{a}i$ ei , oi $\acute{o}i$, ui yi ; au $\acute{a}y$, ou $\acute{o}y$; a szanszkritban: $\hat{a}i$ $\hat{a}u$; \hat{e} , \hat{o} .

M á s s a l h a n g z ó k.

A mássalhangzókra nézve előbb a sajátosságokat emeljük ki, melyek által a nyelvek egymástól különböznek; mert a miben általában megegyeznek, abban egyeznek a magyar írás rendszerével is, melyet annál fogva követünk.

1) A magyar, lapp és keleti finn nyelvek sajátosságai, a finneszt és más nyelvek ellenében, a sokféle *sziszegő* és *jésített* hangok. A sziszegő hangok jegyeit úgy kell és lehet megválasztani, hogy azokkal az illető szanszkrit és sémi hangokat is kifejezhessük. Alapúl vesszük az európaiag elfogadott c s z jegyeket, hozzájuk adván *ʒ* jegyet, melyet már régen Raske és mások fogadtak el az áltaji nyelvekben, s lesznek :

c = cz, s = sz, z = z, *ʒ* = dz.

Ezek felibe tett horoggal jegyezzük meg a sziszegők sűrűs voltát, miszerint

č = cs, š = s, ž = zs, ʒ = dzs.

A hangok jésítését a jegyek felibe vagy melléje tett (') jeggyel fejezzük ki, miszerint

d' = dj (gy), l' = ly, n' = ny, t' = ty, s' = szj, r' = rj, z' = zj, *ʒ'* = *ʒj*, stb. A gy hangot azért kell más nyelvekben d'-vel kiírni, mert e hang többnyire a d jésüléséből válik.

2) A szanszkrit nyelv sajátosságai: a *hehesített* hangok; a nyelv- vagy fej-hangok; a szóló szervhez alkalmazkodó n hangok, miszerint van torok-, ín- nyelv- és foghangú n; s a háromféle sziszegő s-hang. Elfogadván a h-t a hehesítés kifejezésére, a szanszkrit mássalhangzókat, Bopp felosztása szerint, így írjuk által :

torokhangok : k kh, g. gh, ñ, h
 inyhangok : č čh, ʒ ʒh, ñ, j, ç
 nyelvhangok : t th, d dh, n, r, s
 foghangok : t th, d dh, n, l, s
 ajakhangok : p ph, b bh, v, m.

3) A sémi és török-tatár írásnak sajátosságai a sémi ع غ = ق ح خ ; a török ق sagirnun és ك kief. Legyen ع = 'a, غ = g, ق = q, ح = h, خ = h tehát s = h; ڤ = ñ, ك = k'; mikor pedig a ق-t j-nek vagy i-nek ejtik p. o. دكل dekil vagy deil, akkor írhatjuk is az

ejtés szerint. Sajátságosak még a ط és ت, ط és ظ különbözősei. Mi a két elsőt *t*-vel s a két utolsót *z*-vel jegyezvén s a többi különbséget a magánhangzóra bizván — minthogy ط és ت felhangú, ط és ظ pedig alhangú magánhangzót követelnek —, talán egyszerűen és nem helytelenül írjuk le. A sémi és török-tatár írás mássalhangzóit így fogjuk tehát átírni :

ب	b	ط	t
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	'a
ث	z	غ	g
ج	z	ف	f
ح	č	ق	q
ه	h	ك	k
و	h	گ	g
د	d	ن	n̄
ذ	d	س	l
ر	r	م	m
ز	z	ن	n
ژ	z	و	v
س	s	ه	h
ش	š	ی	j vagy i
ص	s		
ض	z		

Az arab betűk átírása legkevesebbé lehet kielégítő : de bajos dolog felette szaporítani a jegyek különbségeit, melyek pesti nyomdáinkban szokatlanok ; azután mégis beérhetjük annyi különbözéssel, mennyi itt javasolva van, mert a magyar nyelvészeten nem igen gyakran térünk ki a sémi nyelvekre.

Hunfalvy Pál.

Következzék most Fogarasi bizottsági tag átírási javaslata (lásd Nyelvt. Közlem. I. 136. l.).

J A V A S L A T

A SZANSZKRIT, ARAB (TÖRÖK, PERZSA) ÉS HÉBER BETŰK ÁT-
IRATÁSÁRA (MAGYAR BETŰKKEL JELÖLÉSÉRE) NÉZVE.

Alapelvül a magyar akadémiai helyesírásban is elfogadott azon szabályt vélem felállítandónak, hogy a latintól eltérő idegen nyelvek betűji (a görögéin kívül) magyarra áttéve a magyar kiejtésnek megfelelő betűkkel irassanak.

Erre vezérel bennünket

1) Hogy mi magyar munkákban főleg magyaroknak írunk, én tehát következetlenségnek sőt némi ferdeségnek tartanám, ha épen akkor, midőn azt akarjuk vele megértetni, mimódon ejtetnek ki azok magyar hangokkal, ismét csak idegen jeleket használunk, melyeket újlag magyarázni és magyaritani kellene. Sőt ha némely külföldiek magyarul olvasnak is, azokat se hozhatja legkisebb tévedésbe sem a magyar jelezés, hiszen magyar íratot olvasnak; ellenkezőleg a szokott magyar betűktől eltérő másféle írásmód az ő szemekben is felötlendő tarkaságot és fonákságot okozna.

2) A külföldi átírásban, ha csak a német irodalmat vesszük is, a legelső nyelvtudósok sincsenek tökéletesen egy nézetben, mint alább láthatjuk, sőt vannak, kik némely betűkre nézve, például az arab nyelvben Barb H. A., egészen új alakokat ajánlanak, tehát bármely egyes nézetet, vagy épen többekéből összekevertet fogadnánk is mi el, még sem éretnék el az egydedség az általános nyelvészetben.

Hanem a mely hangra nézve nincs magyar betű, ott helyén lesz valamely külföldi nyelvész vagy többek írásmódját használni például az arab *ain* helyébe görög gyöngye hehezet (◌◌) félét, vagy a mit helyesebbnek tartok, épen magát az arab *ain*-t (◌◌) kezdő alakjában, a midőn amaz az *elif* helyett használtathatnék. Mindazáltal itt is nagyon ovakodjunk, hogy a magyar helyesírásba némi zavart ne hozzunk be, pl. a hangsúly vagy magas nyomaték jele a külföldieknél közönségesebben az ékezet (◌◌), mely a magyarban megnyújtást (hosszú önhangzót) jelent, ezt tehát magyar írásban, vagyis magyar önhangzóknál zavar nélkül teljességgel nem alkalmazhatjuk. A hangsúlyos nyomatékknak, legjobban megfelelné, mint egy másik értekezésben kifejtém, az első vagyis *n* betű, de nem oly izléstelenül, mint azon értekezésben használtatott, hanem kisebb és egyszer-

rübb alakban t. i. az *n* betűhöz közeledő kapocs (◌) alakban, pl. *ā*, még pedig lehetőleg kisebbítve s hosszú önhangzónál kissé szélesebben és úgy feküdve a betűre, hogy az ékezet fele része a kapocsba nyúlna pl. *ā̄*; a gyöngébb (másod rendű, t. i. természetes és rhythmusi) hangsúlyra pedig maradhatna az alá fordított c (◌) szinte lehetőleg kisebbített alakban pl. *â* és *â̄*. Ezeket azért is vala szükség megértenem, mivel idegen szókban, különösebben a szanszkritban gyakran eléjöhetnek.

Szanszkrit betűk átírata.

Egyszerű önhangzók.

a á^{*1)} i í u ú r^{*2)} ř l

Ikerhangzók.

é (ai) ái ó (au) áu

Anusvára,

• = ñ

Anunászika,

◌ = ṇ̃

Visarga

: vagy ◌ = ḥ

Mássalhangzók.

Torokhangok	k	kh ^{*3)}	g	gh	ñ
Inyhangok (palatales)	cs ^{*4)}	csh	ds ^{*4)}	dsh	ń
Agy- v. nyelvhangok	ṭ ^{*5)}	ṭh	ḍ	ḍh	ṇ
Foghangok	t	th	d	dh	n ^{*6)}
Ajakhangok	p	p-h ^{*7)}	b	bh	m
Félhangzók	j	r	l	v	
Sziszegők és h	ç ^{*8)}	s	sz	h	

Jegyzetek a csillagokhoz.

*1) A hosszú önhangzók külföldi íróknál két ágú ékezet (◌) által jelöltetik pl. *â* = magyar *á*.

*2) Az *r*-nél mint önhangzónál némelyek, például Boller, a pontot felül használják : *ř*, és *ṛ̌*, így *l*-nél is : *ḷ*. Bopp latin nyelven írt szanszkrit nyelvtanában az önhangzó *r*-et *ri*-nek, s az *l*-et *lri*-nek írja, de hasonló nyelvtanában már alúl pontozza.

*3) A hehezett mássalhangzók Lepsiusnál, Curtiusnál, Boller-nél stb. szintén *h*-val iratnak, Bopp latinul írt nyelvtanában is épen úgy, de hasonló nyelvtanában görög spiritus asper-rel pl. *ḳ*.

*4) Bopp latinul írt nyelvtanában *tsch* (németesen), de hasonló nyelvtanában, valamint Lepsiusnál, Curtiusnál *é*. Ezt még leg-

könyebben elfogadnám a magyarban is. Bollernél : k'. Így a *ds* Bopp kisebb nyelvтанában *dsch*, egyebütt és a főntebbieknél *g*, Bollernél *g'*.

*⁵) Bopp, Curtius, Lepsius szerént, de Bollernél : *t'*.

*⁶) Valamennyi *n*-re nézve elég volna a magyar *n*, mert a szanszkrit is csak azért különbözteti meg, hogy az egyes szervi hangok mellett különbözőleg hallatszik pl. *g* előtt : *ng*, *cs* előtt : *ncs* stb.

*⁷) *p-h* azt jelenti, hogy valami módon ne ejtessék görögösen *f*-nek, hanem külön mindkét betű.

*⁸) Boppnál hasonlító nyelvтана első kiadásában *s'*, a másodikban, valamint Lepsiusnál *ś*, Curtiusnál *ç*, Bollernél *ç*.

Arab (illetőleg perzsa és török) betűk átírata.

Mássalhangzók.

	fenhangúak		alhangúak
Elif	ا	' (gyöngye hehezet)	
Be	ب	b	
Pe	پ	p (perzsa betű)	
Te	ت	t	
Sze	ث	sz (és <i>t</i> vagy <i>t</i> * ¹)	
Dsim	د	ds (németesen <i>dsch</i> , németek szerint <i>g</i>)	
Csim	ذ	cs (perzsa betű, némelyek szerint <i>é</i>)	
Ha	ح	h
Khī	خ	kh
Dal ²)	ذ	d	
Zel	ذ	néha z néha d tulajdonképen <i>d</i> ³)	

*¹) A *t* az angol kemény *th*-t jelenti. Wahrmond (Praktisches Handbuch der neu-arabischen Sprache. 1861.) szerént számos szóban hol *sz*-nek hol *t*-nek ejtetik.

*²) Minthogy a *dal* fenhangú betű, talán helyesebben *del*-nek mondhatnók.

*³) Wahrmond szerént a *zel* úgy viszonyúl a *del*-hez mint főntebb a *sze* a *te*-hez ; *d* tehát az angol szelid *th* volna, melyet Dallos

Mássalhangzók.

	fenhangúak	alhangúak
Re	ر r	
Ze	ز z	
Zse	ژ zs (perzsa betű, némelyek a francia j-vel írják)	
Szin	س sz	
Sin	ش s	
Szad	ص	sz (Wahrmundnál : ç)
Zad	ض	z (Wahrmund szerint többször dh)
Ti	ط	th (Wahrmund)
Zi	ظ	th v. z (Wahrmund szerint th, de néhol dh-nak, z, sőt sz-nek is ejtetik)
Ain	ع	ɛ (erős torokhehezet)
Ghain	غ	gh (a perzsában inkább g, a törökben elül néha k)
Fe	ف f	
Kaf	ك	k (Wahrmund szerint g)
Kief	ك ke v. ki (a törökben néha j is)	
Gief	گ ge ^{*4)} v. gi (perzsa betű)	
Lam ^{*5)}	ل l	
Mim	م m	
Nun	ن n	
He	ه h	
Vav ^{*5)}	و v	
Je	ي j (külföldieknél gyakran y-vel íratik).	

Gyula (angol nyelvтанában) magyarosan *dz*-nek ír; a *t*-t pedig ugyan ő *dsz*-nek írja, de véleményemmel ez talán jobban *tsz* volna; egyéb-iránt legrövidebb a *d* és *t*.

^{*4)} A törökben igen sokszor, kivált a szó végén : ñ (orrhang).

^{*5)} A *dal*-nál eléadott nézet szerint ezeket is *lem* és *vev*-nek szeretném nevezni.

Önhangzók.

Fetha $\text{փ} = a$ vagy e rendesen a szerént a mint al- v. felhangú mássalhangzóhoz járúl.

Keszre (kieszre) $\text{փ} = \ddot{i}$ v. i (mint a fethánál).

Zamma (dhamma) $\text{փ} = u$ v. \ddot{u} (szintén mint a fethánál) a közbeszédben Wahrmund szerint o , \ddot{o} s i is.

A török és perzsa nyelvben a különösb kiejtési szabályok megtartandók, még pedig az utóbbiban Vullers szerént a fetha magoknak a persáknak tartományaiban (in Persarum provinciis) állandóbban a , csak néha kivált a szók végén e , ritkábban o , de a mire nincs szabály, hanem gyakorlatból kell megtanulni; azonban a török birodalom alá vetett perzsa vidékekben mindig e (Joannis Augusti Vullers Institutiones lingvae persicae). A török nyelvben pedig mint tudjuk \ddot{o} , \ddot{u} is gyakran előfordúl.

Héber betűk átírata*¹⁾.

Mássalhangzók.

Alef	א	’	(gyöngye hehezet mint az arabban)
Béth	ב	b,	és pont vagyis dágés nélkül ב = bh
Gímel	ג	g,	dágés nélkül ג = gh
Dáleth	ד	d,	dágés nélkül ד = dh
Hé	ה	h	
Váv	ו	v	
Zajin	ז	z	
Khéth	ח	kh	vagy ch* ²⁾
Tét	ט	t	
Jód	י	j	
Kaf	כ	k,	dágés nélkül כ = kh
Lámed	ל	l	

*¹⁾ Ballagi Móricz tanár és akadémiai rendes tag héber nyelv-tana szerént, kivéven a kh-t és két hehezetet.

*²⁾ Olshausen szerént ח ; de kh -t azért tartom jobbnak, mert az ennek megfelelő arab kh -t szintén így írják még német nyelvészek is; és mert ch a jelen magyar helyesírásban nincs is meg, a régi iratokban pedig több más értéke is vala, ú. m. cs, cz stb.

Mém	м	m
Nún	н	n
Számekh	ш	sz
Ájin	я	а (erős v. torok hehezet, mint az arabban)
Pe	п	p, dágés nélkül п = p-h
Czadé	ч	cz
Kóf	к	k
Rés	р	r
Sin	с	s
Szin	ш	sz
Táv	т	t, dágés nélkül т = th.

Pontok vagy önhangzók

Hosszúk :		Rövidek :	
Kámecz	(а̄) á	Patak	(а) a
Czéré	(е̄) é	Szegól	(е) e
Khírek	(ӣ) í	Khírek	(и) i
Khólem	(о̄) ó	Kámecz khatuf	(о) o
Súrek	(ӯ) ú	Kibbucz	(у) u

II. KÖNYVISMERTETÉS.

ÉJSZAKI TATÁROK DALAI.

NYELVMUTATVÁNYÚL KÖZLI ÉS ISMERTETI

VÁMBÉRY ÁRMIN.

Az éjszaki tatár dalokat, melyeket most nyelvmutatványúl akarok közölni, egy kis könyvecskéből vonám ki, mely „*Urusztatar elifbeji. Isztikhrads ejlaudsi Bin Vahab*“ czímmel 1852-ben a kazani császári könyvnyomdából került ki. Szerző kis munkájával az orosz-tatár közlekedés könnyítésére törekedett, s parasztos egyszerűségű előadásából kitetszik, hogy azt minden nyelvtani rendszer mellőzésével a csupán olvasni tudók számára írta. Kezdi ugyanis a két nyelv abéczé-jével, melyre másfél ezer orosz-tatár szó és húsz be-